

GİRİŞ

Rahmetli Aliya İzzetbegoviç'in vefatının üzerinden tam on bir yıl geçti. Bosna ve özellikle Boşnaklar ve aydın çevreler de onun büyük eksikliğini hissetmektedir. Aliya aslında siyasetçi değildi; Onun siyasete girmesini ülkedeki şartlar zorladı. Komünizm sisteminin yıkılması ve Yugoslavya'nın dağılma süreci ve Bosna'nın bağımsızlığını sağlamak isteyen 'Genç Müslümanlar Teşkilatı' mensuplarının da onu zorlamaları sonucu siyasete girdi. Sırbistan ve Hırvatistan halkları, Yugoslavya'nın dağılımını sözde Büyük Sırbistan ve Büyük Hırvatistan'ın kurulması yönünde kullanmak istemekteydi. Komünist Partisinde bulunan Boşnaklar ve onların yanında duran Boşnak aydınları bunun farkında değildi. Bu durumda Aliya İzzetbegoviç ile 1989'da yeni cezaevinden çıkmış Genç Müslümanlar Teşkilatı'ndaki dostlarından bir kısmı Demokrat Eylem Partisini kurmaya karar verdiler. Bu durum olmasaydı Aliya büyük ihtimal ile İslam tefekkürü ve felsefeyle ilgilenmeye devam edecekti. Çünkü Aliya, herşeyden önce bir düşünür ve İslam filozofudur. Yugoslavya'nın dağılma sürecinde Aliya İzzetbegoviç ve 'Genç Müslümanlar Teşkilatı' Boşnakların teşkilatlanması ve bağımsızlığını kazanması için büyük bir şansı idi. Boşnakların bağımsız bir devlet kurmaları 1945'ten beri Komünizmden eziyet görmüş Aliya İzzetbegoviç ve 'Genç Müslümanlar Teşkilatı' mensuplarının idealidir.

Bu panel, rahmetli Aliya İzzetbegoviç'in vefatının 11. yıldönümünde düzenlenmesine rağmen tebliğimde genel olarak 'Genç Müslümanlar Teşkilatı' ve teşkilatın tarihçesi üzerinde duracağım. Ayrıca Yugoslavya'nın dağılması sırasında Balkanlarda Müslümanları korumak için anahtar rolü oynayan Aliya İzzetbegoviç, Omer Behmen, Salih Behmen, Eyub Hacıç, Hasan Çengiç, Cemaludin Latiç, İsmet Kasumagiç ile diğer Boşnakların bu teşkilata katılmasıyla ilgili konular üzerinde durmak istiyorum. 'Genç Müslümanlar Teşkilatı' hakkında bilgi verirken bu teşkilatın ürünü olan Aliya'nın hem kişiliğini hem de faaliyetlerini ortaya koymaya çalışacağım.

'Genç Müslümanlar Örgütünü'nün kuruluş Sebepleri:

'Genç Müslümanlar Teşkilatı' 1939 yılında kurulmuştur. Teşkilatın kuruluş sebebinin iyice anlaşılabilmesi için daha geniş bir perspektiften sosyal-politik, milli ve olaylar bağlamına bakılması gerekmektedir. 1939'da Boşnakları olumsuz yönde etkileyen olaylar ortaya çıkmıştı. Slovenya, Hırvatistan, Bosna-Hersek, Sırbistan, Karadağ ve Makedonya'da meydana gelen Krallık Yugoslavyası'nda Boşnakların milli hakları yoktu. Bosna'da Boşnakların önemi en aza indirilmiş ve küçük düşürülmüştü. Teşkilatın kuruluşunun ana sebebi bu idi. Müslüman Örgütünün var olmasına ve onun Başkanı Dr. Mehmed Spaho'nun hükümette bakan olmasına rağmen. Boşnaklara karşı bir Sırp ve Hırvat politikası ortaya çıkmıştı. Krallık Yugoslavyası'nda Başbakan olan Sırp Dragiša Cvetković ve Hırvat Köylü Partisi genel başkanı Hırvat Dr. Vlatko Maček, tamamen Boşnakları yok sayarak 26 Ağustos 1939'da Sırplar ile Hırvatlar arasında fiilen Bosna'nın bölünme antlaşmasını imzaladılar.

Aynı yıl içinde, Cvetković-Maček arasındaki müzakereler esnasında, Belgrat'ta bir otel odasında Yugoslav Müslüman Örgütü başkanı ve aynı zamanda devlet bakanı Dr. Mehmed Spaho aniden ölmüştü. Birçok kimseye göre o, Boşnakları temsil ettiği ve Bosna'nın bütünlüğü önceliği olduğu, Bosna'yı yok edecek antlaşmayı kabul etmeyeceği için öldürülmüştür. Bu sırada Almanya Avrupa'yı işgal etmeye başladı. Uygun bir zamanda Krallık Yugoslavyası'na da Hitler'in saldıracağı tahmin ediliyordu. Krallık Yugoslavyası'nda Boşnak Lider Dr. Mehmed Spaho'nun ölümünden sonra arkasında ordusu olmayan sağlam siyasi örgütü ve güçlü dini teşkilatı bulunmayan tek millet Boşnaklar idi. Boşnakların buldukları böyle olumsuz bir siyasi ve sosyal ortamda, tüm bu gelişmelere cevap olarak 'Genç Müslümanlar Örgütü'nün kurulmasına karar verilmişti. Amaç, Boşnak milletinin milli,

manevi, ahlaki, siyasi ve kültürel gelişmesine 'Genç Müslümanlar Örgütü' kanalıyla katkıda bulunmaktı.

Birşeyi daha burada vurgulamak gerekir: II. Dünya Savaşına doğru Krallık Yugoslavyası'nda ve Bosna-Hersek'te Sırlar ve Hırvatlar, büyük devletlerin desteğiyle milliyetçi ve yıkıcı bir tavır içinde idiler. Milliyetçi-sosyalist ve faşist güçler yayılmaya başlamıştı. Diğer taraftan, milliyetçi ve faşist ideolojilere alternatif olarak komünist ideoloji de güçlenmeye başlamıştı. 'Genç Müslümanlar Örgütü'nün, orijin olarak yukarıda bahsedilen ideoloji ve cereyanların hiç birisiyle benzerliği yoktu; Genç Müslümanlar Örgütü, ideolojik temelini İslam ve Hümanizm ilkelerinde bulmuştu. Böylece ne sol ne de sağ ideolojilere yanaşmıştır.

'Genç Müslümanlar Örgütü'nün Kurucuları

Genç Müslümanlar grubunda en fazla öne çıkanlar üniversite öğrencileri idi. Bunlar; Esad Karacozoviç, Tarık Muftić, Emin Granov, Murtez Dervişeviç, Husref Başagiç'tir. teşkilata ilk katılanlar, o zaman kaliteli lise okulu olarak bilinen I. Erkek Gimnazyum Lisesi öğrencileridir. Ardından diğer Boşnak aydınları katılmışlardır. Bunlar arasında, I. Real Gimnazyum öğrencisi Aliya İzzetbegoviç de bulunuyordu. Örgütün resmi kuruluşu Mart 1941 yılında gerçekleşti. Bundan 15 gün sonra Krallık Yugoslavyası'nda da savaş yayılmaya başlamıştı.

Aliya İzzetbegoviç, 'Genç Müslümanlar Teşkilatı'na II. Dünya Savaşı esnasında katılmıştı. Çok genç olduğu halde, 'Genç Müslümanlar Teşkilatı'na katılıncaya kadar kendisini tamamen entelektüel ve felsefi olarak hazırladı. Önce Sırbistan'ın başkenti Belgrat'tan Bosna-Hersek'in bir şehri olan Bosanski Şamas'a, sonra oradan Saraybosna'ya göç eden saygın bir ailenin çocuğu idi. Dedesi Aliya, Bosanski Şamas valisi idi. Annesi Habibe Hanım din öğreticisi idi. Felsefe ile ilgilenmesi kendisine huzur vermemiş; bu yüzden II. Dünya Savaşına doğru Komünizm ve Faşizm fikirlerinin ortaya çıkıp yaygınlaşmaya başladığı sırada Komünizm ideolojisinin savunduğu adalet fikirinde kendisini bulmuştu. Fakat bunun da karanlık bir ideoloji olduğunu Aliya kısa sürede anlayınca İslama dönmüştür. Aslında kısa süren bu kararsızlık ölümüne kadar Aliya'nın İslami inancını sağlamlaştırmıştır. Yani inancının samimiyet sınavını başarı ile geçmişti. O dönemde belli başlı felsefe eserlerini okumuş; Hegel, Kant, vb filozoflarla ilgilenmişti. Genelde felsefe, kişileri dinden uzaklaştırırken Aliya'nın Allah'a olan inancını güçlendirmişti. II. Dünya Savaşı esnasında Komünizm ve Faşizm ideolojilerden vazgeçtiği için her hangi bir orduda askerlik yapmayı kabul etmemiştir. Onun için tek çıkış yolu 'Genç Müslümanlar Teşkilatı'na katılmak idi. Böylece Aliya lise öğrencisi olarak 'Genç Müslümanlar Teşkilatı' mensubu olmuştu.

II. Dünya Savaşı'nda Örgütün Rolü

Genç Müslümanlar antifaşist ve antikomünistdiler. II. Dünya Savaşı başlarında Nisan 1941 yılında faşistler Krallık Yugoslavya'ya girerek Faşist Bağımsız Hırvat Devletini kurmuşlardır. Bu yeni rejim Sırlar, Yahudiler ve Çingenelerle hesaplaşıyordu. Böyle bir ülkede, böyle bir karışık zamanda ve tüm Avrupa faşizm zulmü altında inler iken Boşnak aydınları ve ulema, Genç Müslümanlar Teşkilatı mensuplarının büyük çoğuluğu, Faşistlerin komşuları olan Sırları, Romenleri ve Yahudileri öldürmelerini gerekçe göstererek Hırvatistan Milli Devletinin yetkililerine baş vurdu.

II. Dünya Savaşı sırasında, Genç Müslümanlar Örgütü mensupları genelde insanî yardım faaliyetleriyle meşgul olmuştu; Posavina, Doğu Bosna ve Sancak bölgelerinden gelen muhacirleri uygun yerlere yerleştiriyorlardı. Bununla birlikte Genç Müslümanlar Teşkilatı

mensupları, Hırvatistan Milli Devletinde yapılması gereken mecburi görevleri yapmaktan kaçınıyorlardı. Bundan dolayı Hırvatistan Milli Devleti bunlara şüpheyle bakmaya başlamıştı. Teşkilatın dışlanmışlık duygusuna kapılan Aliya İzzetbegoviç, Omer Behmen, Necib Şaçirbegoviç, Salih Behmen, Eşref Çampara gibi teşkilata yeni katılanlar, 'El-Hidaye' isimli resmi İslam ulema derneği içinde kurtuluşu aramaya başladılar. Hatta II. Dünya Savaşı sırasında, Aliya Hırvatistan Milli Devleti ordusuna katılmamak için kaçarak doğduğu Bosanski Şamas'ta bir süre kaldı. Burada diğer Genç Müslümanlar Örgütü mensuplarının yaptığı gibi Boşnak muhacirlerinin yerleştirilmesi, gençler ve çocukların eğitimiyle ilgilendi. Kısıtlı şartlardan dolayı bu faaliyetler ancak ev ve camilerde sohbet olarak gerçekleştirilmişti; eğitim için teşvikte bulunurken halk arasında itibar kazanarak Teşkilatın üye sayısını artırmıştır. Yani Genç Müslümanlar Örgütü mensupları yüz karartacak bir davranışta bulunmadan II. Dünya Savaşından çıkmıştı. Burada vurgulamak istediğim II. Dünya Savaşında Boşnaklar çok kötü durumda bulunuyorlardı. Komşu Sırp ve Hırvat halkından farklı olarak silahsızdı. Askeri birlikleri ile karşı karşıya kalmışlardı. Böyle olunca herkes Boşnaklara zulüm yapmıştı. Bazıları Türklere intikam olarak bu fırsat dört gözle beklemişti. Yani aynı niyeti hem Sırp çeteleri (Sırp faşist güçleri) hem Hırvat İsyancıları (Hırvat faşist güçleri) hem de 1943'e kadar Partizanlar (Komünist askerleri) taşıyorlardı. Bu durum karşısında Boşnakların yaşadıkları köyler ve şehirleri Sırp Çeteleri, Hırvat İsyancıları, Partizanlar, Alman ve İtalyan askerlerinden korumak için Müslüman Jandarması ile diğer Boşnak silahlı güçlerinin kurulması yönüne gidilmiştir.

II. Dünya Savaşından sonra 1946 ve 1949 yıllarında 'Genç Müslümanlar Örgütü' Mensupları ve Tito İktidarı ile Hesaplaşma

II. Dünya Savaşından hemen sonra Komünist iktidar kültürel, dinî milli ve insanî yardım kuruluşlarıyla hesaplaşmaya karar vermişti. Tüm Boşnak kültür ve insanî yardım kuruluşları kapatılmıştı: Medreselerin kapılarına kilit vurularak İslam Camiası (Diyaret İşleri Başkanlığı) yönetimine elkonulmuştur. Diğer milletlerin kuruluş ve teşkilatları da aynı kaderi paylaşmıştır. 'Genç Müslümanlar Teşkilatı' mensupları dindar fakat aydın insanlardı. Komünistleri rahatsız eden unsur bunların aydın ve aynı zamanda komünizme karşı olmalarıdır. Hatta 1945 sonbaharında İl Meclisi binasında yeni iktidar tarafından düzenlenen komünist gençler için hazırlanan toplantıya, Genç Müslümanlar Teşkilatı mensupları gelip dindar insanların görüşlerini savunmuşlardır. En ateşlilerden biri Aliya İzzetbegoviç olmuş ve binadan çıkarken hemen yakalanmıştır. Fakat bir gün sonra serbest bırakılmıştır. Çünkü Yugoslavya Milli İstihbarat Teşkilatı, Genç Müslümanlar Teşkilatının içine girilmesi gerektiğini düşünmüştür. O zamandan Yugoslavya'nın dağılmasına kadar (1991), Genç Müslümanlar Teşkilatı komünist iktidarın hedefi olmuştur. Henüz 1946 yılında, Aliya İzzetbegoviç, Necib Şaçirbegoviç ve on kadar mensubu cezaevine girdiklerinde Genç Müslümanlar Teşkilatı ile hesaplaşma başlamıştı. Aliya yakalandığında Tito Yugoslavyası'nda askerlik yapıyordu. Yüksek Askeri Mahkeme tarafından 3 yıl hapisle yargılandı. O zaman Aliya 21 yaşındaydı. O yaşta 'Doğu ve Batı Arasında İslam' kitabını yazmıştır. Bu durum onun entelektüel, düşünsel ve siyasi olgunluğunu göstermesi bakımından önemlidir. Aliya'nın kızkardeşi de yakalananlar arasında olup el yazma şeklindeki kitabı saklamıştır. Fakat uzun zaman rutubetli bir yerde kitap bulunduğu için çok kötü durumdaydı. Aliya cezaevinden çıktıktan sonra yeni ilavelerle kitabı yayımlanacak hale getirmiş ve ancak 1984'te yayımlamıştır.

Genç Müslümanlar Teşkilatı mensuplarından 1.200 kişi tutuklandı. 1948 ve 1949 yıllarında bunların büyük çoğunluğu hapis cezasına mahkum edilirken bir kısmı sorgulanmadan bir

kısmı ise sorgulandıktan sonra idam edilmişti. II. Dünya Savaşından sonra Genç Müslümanlar Teşkilatının 13 mensubu komünistler tarafından katledilmişti.

Şehit edilen 13 kişinin mezarları bugüne kadar tesbit edilememiştir. Öldürülenlerin arasında Teşkilatın kurucularından biri olan Esad Karacozoviç, Mustafa Busulaciç dönemin en tanınmış Boşnak aydınları olup Teşkilatın manevi önderleri idi. Bunların yanısıra Asaf Serdareviç, Nurudin Gaskiç, Sakib Nişiç, Osman Krupaliya (1945'te öldürülenler); Asım Çamciç ve Fikret Ploço (Yugoslavya'dan kaçmaya çalışırken öldürülenler); Omer Stupac, Hasan Biber, Halid Kaytaç, Nusret Fazlibegoviç ve Omer Kovaç (1949'da öldürülenler). 1946 yılında Aliya İzzetbegoviç yakalansaydı büyük ihtimal ile o da 1949'da öldürülenler arasında yer alacaktı. Cenabı Hak onu daha sonra yapacağı hayırlı hizmetler için korumuştur.

Aliya'nın 1949'da tekrar yakalanmaması Genç Müslümanlar Teşkilatı mensubu Hasan Biber sayesinde olmuştur. Hasan Biber ve diğer 'Genç Müslümanlar Teşkilatı' mensuplarının yakalanmasından 40 gün önce Aliya İzzetbegoviç hapsten çıkmış; çıkar çıkmaz Hasan Biber'le temasa geçmişti. O sırada güvenlik için 'Genç Müslümanlar Teşkilatı' küçük gruplar şeklinde faaliyette bulunuyordu. Aliya'nın hapisten sonra Teşkilat'a döndüğünü Hasan Biber'den başka kimse bilmiyordu. Yapılan soruşturmada Hasan Biber Aliya'dan bahsetmemiştir.

Hapisten Çıktıktan Sonraki Faaliyetleri

O zamanlar 'Genç Müslümanlar Teşkilatı' için çok zor bir dönemdi. Yani ayakta kalmak için mücadele ediyorlardı. Tüm ülkede durum çok kötüydü ve bu durum en fazla 'Genç Müslümanlar Teşkilatı' mensupları gibi istenmeyen siyasi gruplara yansımıştır. Yargılamalarla birçok mensubun insan haklarına el konmuştu; eğitimde ve çalışmada yasaklar getirilmişti. 1948 ve 1949 yıllarında yakalanan 'Genç Müslümanlar Teşkilatı' mensuplarının büyük çoğunluğu cezaevindeyken Aliya İzzetbegoviç bu sırada evlilik yapmış ve tahsiline devam etmiştir. Üç sene ziraat fakültesinde okuduktan sonra hukuk fakültesine geçiş yapmış, burayı iki senede bitirmiştir. Eğitimini tamamladıktan sonra Karadağ Nikşiç şehrinde şantiye şefi olarak çalışmaya başlamıştı.

Genç Müslümanlar Teşkilatı mensupları, hapisten çıkıp toparlanınca tekrar faaliyette bulunmayı başlamıştı; fakat bu, teşkilat olarak değil sohbet olarak sürmüştür. Bu sırada büyük Bosna âlimi Hüseyin Cozo Hoca'ya danışarak Bosna-Hersek Diyanet İşleri Başkanlığı aylık dergisi 'Takvim'de takma ad altında makaleler yazmaya başlamıştı. Ardından 1966'da Careva Camisinde (Sultan Camii) paneller düzenlemeye başlamıştı. Bu panellere konuşmacı olarak medrese öğrencileri katılıyordu; fakat bu panelleri 'Genç Müslümanlar Teşkilatı' mensupları olan Omer Behmen, Munir Gavrankapetanoviç ve Salih Behmen'i organize etmişti. Hüseyin Cozo Efendi ile birlikte 'Preporod' (Yeniden Doğuş) İslam Bilgilendirici Gazetesini çıkartmaya karar vermişti. Ayrıca şuanki dernek başkanımızın babası rahmetli Eşref Bakşiç de faaliyette bulunmuştu. Ardından Preporod Gazetesinin okuma salonunda konferanslar ve paneller düzenlenerek ihtiyaç sahibi öğrencilere burs vermeye başlanmıştır. Tabakçılar Mescidi ve diğer Saraybosna Stari Grad mahallelerindeki camilerde konferanslar düzenlemeye başlamıştı. Faaliyet açısından küçük adımlar olarak görünüyorsa da o zamanlarda Boşnaklar için çok önemli adımlar atılmış oluyordu. O sıralarda Aliya İzzetbegoviç, en önemli eserlerinden biri 'Doğu ve Batı Arasında İslam' kitabını bitirdi. 1970'de İslam Deklarasyonu kitabını yazmaya başladı.

1983 Monte Edilmiş Siyasi Süreci

Yugoslavya Devlet Başkanı Yosip Broz Tito'nun ölümüyle 1980'de Yugoslavya Komünizminde kriz ortaya çıkmıştı. Önce Sırp sonra Hırvat Milliyetçiliği ortaya çıkmaya başlamıştı. Kosova'daki Arnavutlar daha fazla haklar istemeye ve aramaya başladılar. Tito sonrası komünistler tüm gücüyle Yugoslavya'da komünist sistemin ayakta kalması için çalışmıştı. Bunun için baskıcı önlemler kullanmaya başladılar. Komünizme bağlılığı ispat etme ihtiyacını Bosna-Hersek'teki komünistler hissediyordu. Anayasal düzeni yıkarak Genç Müslümanlar Teşkilatı mensuplarını suçlamak için siyasi-adli bir süreç başlattılar. Tabii ki bu siyasi-adli süreçte Sırp Bilim ve Sanat Akademisinde bulunan Sırp milliyetçilerinden etkilenen Sırp komünistlerin rolü büyüktür. O sırada Aliya İzzetbegović, Omer Behmen, Salih Behmen, Derviş Curceviç, Ismet Kasumagiç, Edhem Biçakçič, Hasan Çengiç, Cemaludin Latiç, Mustafa Spahiç, Melika Salihbegoviç, Gula Biçakçič ve Husein Jivaly'ı suçlamak için Aliya İzzetbegoviç'in kitabı İslam Deklerasyonu ve bazı teşkilat mensubunun İran'a yaptığı ziyaret delil olarak gösterilmişti. Sonuçta tamamen zarar vermeyen nedenlerden dolayı uzun yıllar hapis cezası verilmiştir. Yugoslavya'da komünizmin düşüşüyle 1989 yılında tüm siyasi mahkumlar Genç Müslümanlar Teşkilatı mensupları da dahil serbest bırakılmıştı.

'Genç Müslümanlar Teşkilatı' Bugün

Genç Müslümanlar Teşkilatı Yugoslavya'daki demokratik değişimden sonra faaliyetlerini yenileyip 1991 yılında illegal durumundan legal duruma geçmiştir. Genç Müslümanlar Teşkilatı Aliya İzzetbegoviç'in önderliğinde Omer Behmen, Salih Behmen, Derviş Curceviç, Ismet Kasumagiç, Edhem Biçakçič, Hasan Çengiç, Cemaludin Latiç birlikte hapisten çıktıktan sonra Boşnakları teşkilatlandırıp SDA Partisini kurdular. Bu durum Bosna-Hersek'i bağımsızlığa götürmüştür. "Merhamet" ve "Preporod" gibi Mili kuruluşlar yenilenmiştir. Diyanet İşleri Başkanlığı, Yugoslavya Milli İstihbarat Teşkilatından Aliya'nın gayretleri sonucu ayrılmıştır.

Anes Cuzunoviç